

Czynniki ryzyka i objawy przewlekłej niewydolności żyłnej u pielęgniarek

Risk factors and symptoms of chronic venous insufficiency in nurses

ANITA ORZEŁ-NOWAK, LUCYNA ŚCISŁO, MARTA KOWALEWSKA

Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Ochrony Zdrowia, Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Varicose veins of the lower limbs are the most frequent symptoms of chronic venous insufficiency (CVI). They are acknowledged social disease because of their prevalence rate. It is believed that 30% of women and 15% of men suffer from this syndrome. However, it's prevalence rate differs in different age groups. Following elements are said to be risk factors in this disease: female sex, age, labours, obesity and family history of varicose veins. Basic symptoms of venous insufficiency include visible widening of veins, swelling and painfulness of the lower limbs. Nurse's work character is connected with burden of risk factors of venous insufficiency.

The aim of this work was to analyse risk factors causing development of varicose of the lower limbs and to recognise preventive interventions taken by nurses dependent on presence or lack of symptoms of venous insufficiency. Results may be used to take up educational activities directed to prophylaxis.

Diagnostic survey with questionnaire technique was used in this study. Survey questionnaire created by the author was used as research tool. Selection of study group wasn't random. Respondents were selected in occasional test. 100 nurses participated in this work.

Performed study allowed diagnosis of risk factors in study population i.e. female sex – 100%, age 23-30 years old – 44%, past labours – 50%, overweight – 35%, family history of this disease – 62%. Every fourth nurse suffered from varicose of the lower limbs. It was also observed that nurses with risk factors and symptoms of venous insufficiency of different progression degree didn't apply any interventions preventing development or progression of disease.

Every nurse participating in this study presented at least two risk factors of venous insufficiency, and for most of them those factors added up. Participants didn't take any interventions preventing development or progression of chronic venous insufficiency. It is necessary to inform women about this disease and need to undertake prevention and therapeutic actions.

Key words: varicose vein, prevention

Żyłki kończyn dolnych są najczęściej spotykanym objawem przewlekłej niewydolności żyłnej (CVI). Ze względu na częstość występowania, zostały uznane za chorobę społeczną. Uważa się, że schorzenie to dotyczy 30% kobiet i 15% mężczyzn, jednak częstość jego występowania jest różna w poszczególnych grupach wiekowych. Wśród czynników ryzyka wymieniane są m.in.: płeć żeńska, wiek, przebyte porody, otyłość, występowanie rodzinne. Podstawowymi objawami choroby są, poza widocznymi poszerzeniami żylnymi, obrzęki i bolesność kończyn dolnych. Charakter pracy pielęgniarki jest obarczony czynnikami ryzyka powstania niewydolności żyłnej.

Celem przeprowadzonych badań była analiza czynników ryzyka będących przyczyną występowania żylaków kończyn dolnych oraz objawów przewlekłej niewydolności żyłnej. Uzyskane wyniki mogą zostać wykorzystane do podjęcia działań edukacyjnych ukierunkowanych na profilaktykę.

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, wykorzystując technikę ankiety. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety własnego autorstwa. Dobór populacji do badań był nielosowy, próba okolicznościowa. Badaniami objęto 100 kobiet wykonujących zawód pielęgniarki.

Przeprowadzone badania pozwoliły zdiagnozować czynniki ryzyka w badanej populacji tj. płeć żeńska – 100%, wiek 23-30 – 44%, przebyte porody – 50%, nadwaga – 35%, występowanie rodzinne – 62%. W badanej populacji 1/4 podała występowanie żylaków kończyn dolnych. Stwierdzono również, iż badane pielęgniarki obciążone czynnikami ryzyka i objawami niewydolności żyłnej w różnym stopniu zaawansowania, w większości nie stosują działań zapobiegających powstaniu lub rozwojowi choroby.

U każdej z badanych pielęgniarek występowały co najmniej 2 czynniki ryzyka powstania niewydolności żyłnej, a u większości z nich czynniki te sumowały się w większą liczbę. Badane pielęgniarki nie stosują działań zapobiegających powstaniu lub rozwojowi przewlekłej niewydolności żyłnej. Istnieje konieczność uświadomienia kobietom istoty choroby oraz konieczności stosowania działań profilaktycznych, leczniczych

Słowa kluczowe: żylaki kończyn dolnych, profilaktyka

Wpływ czynników środowiska pracy i relacji społecznych na występowanie zespołu wypalenia zawodowego wśród pielęgniarek

Impact of factors related to work environment and social relations on the occurrence of professional burnout syndrome among nurses

RENATA MARIA CHMURA, AGNIESZKA BIELEMUK, BOŻENA SAMUJŁO, MAŁGORZATA STRANKOWSKA

SP ZOZ, Wojewódzki Szpital Zespolony im. J. Śniadeckiego w Białymstoku

The reason to take up work in the nursing profession is the will to bring help to other people. Care for patients is provided in conditions characterised by high emotional tension and stress, and the aims are lofty and difficult. These persons often face failure, depersonalisation and feeling of lack of personal achievements, which results in professional burnout syndrome.

The objective of the work was to determine factors related to work environment and elements of social relations having an influence on the occurrence of professional burnout syndrome among nurses.

The study was conducted in July 2004 on a group of 60 nurses working in the Independent Public Teaching Hospital in Białystok. Two questionnaires were used in the study, namely the questionnaire for measuring "the Scale of Professional Feelings" prepared by J. Fengler and the survey questionnaire written by the authors of this paper, in which questions were grouped in the following way: factors related to work environment, social relations having an influence on the occurrence of professional burnout syndrome and the level of knowledge about the reported phenomenon.

Among 60 surveyed nurses, the qualities of professional burnout syndrome were found in 25% of nurses, which manifested itself in depersonalisation (36.2%).

The respondents identified the following reasons of the occurrence of professional burnout syndrome: assignment of nurses: 3-4 nurses on duty (37.5%), a large number of patients allotted to one nurse (25%), provision of medical equipment (lack of equipment – 6.7%), exposure to detrimental biological and chemical factors (17.7%), stress (22%) and work in the shift system (20.8%). The most stressful factor for nurses was contacts with patients' families (34.4%). The level of knowledge about the professional burnout syndrome was estimated as insufficient (26.6%).

Conclusions: 1. Professional burnout syndrome appears in 25% of the surveyed nurses and manifests itself in depersonalisation and emotional exhaustion, which results in the reduced quality of provided nursing services. 2. The organisation of the nurse's work environment and social relations do not have a direct impact on the occurrence of professional burnout syndrome. 3. Lack of developed helping procedures directed to nurses with professional burnout syndrome.

Key words: occupational burn-out syndrome, external factors

Powodem podjęcia pracy w zawodzie pielęgniarki jest chęć niesienia pomocy drugiemu człowiekowi. Opieka nad chorym realizowana jest w warunkach o dużym natężeniu emocji, stresu a cele są wzniosłe i trudne. Często osoby te doświadczają porażki, wyczerpania emocjonalnego, depersonalizacji, poczucia braku osiągnięć osobistych, co składa się na zespół wypalenia zawodowego (ZWZ).

Celem pracy było określenie czynników środowiska pracy i elementów relacji społecznych, mających wpływ na powstawanie wypalenia zawodowego wśród pielęgniarek.

Badania przeprowadzono w lipcu 2004 r., na grupie 60 pielęgniarek pracujących w SPSK w Białymstoku. W badaniach wykorzystano kwestionariusz mierzenia „Skali odczuć zawodowych” J. Fenglera i kwestionariusz ankiety konstrukcji własnej, w którym pytania ujęto w grupy: czynniki środowiska pracy, relacje społeczne mające wpływ na powstawanie ZWZ u pielęgniarek oraz ocena poziomu wiedzy na temat opisywanego zjawiska.

Wśród 60 ankietowanych pielęgniarek u 25% stwierdzono cechy ZWZ objawiającego się depersonalizacją 36,2%.

Ankietowane wskazały na przyczyny wystąpienia ZWZ: obsada pielęgniarska – 3-4 pielęgniarki na dyżurze (35,7%), duża liczba pacjentów przypadających na jedną pielęgniarkę (25%), wyposażenie w sprzęt medyczny (brak sprzętu – 6,7%), narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne i chemiczne (17,7%), stres (22,2%), praca w systemie zmianowym (20,8%). Pielęgniarki za najbardziej stresujące w pracy uznały relacje z rodziną pacjenta (34,4%). Poziom wiedzy ankietowanych pielęgniarek o ZWZ oceniono na niewystarczającą (26,6%).

Wnioski: 1) ZWZ występuje u 25% badanych, objawia się depersonalizacją oraz wyczerpaniem emocjonalnym przez co obniża jakość świadczonych usług pielęgniarskich. 2) Organizacja środowiska pracy pielęgniarki i relacje społeczne bezpośrednio nie wpływają na powstawanie ZWZ. 3) Brak wypracowanych procedur pomocy skierowanych do pielęgniarek z ZWZ.

Słowa kluczowe: zespół wypalenia zawodowego, czynniki zewnętrzne

Subiektywne symptomy zmęczenia na pielęgniarskich stanowiskach pracy w ocenie obciążenia psychicznego

Subjective symptoms of tiredness displayed by nursing personnel in the assessment of mental burden

TAMARA SZCZURAK^{1/}, BEATA KAMIŃSKA^{2/}, ANDRZEJ SZPAK^{2/}

^{1/} NZOZ, Przychodnia Lekarska Na Sienkiewicza w Białymstoku

^{1/} Zakład Zdrowia Publicznego, Akademia Medyczna w Białymstoku

A factor that characterizes work and the conditions of performing it, that causes inconvenience at the same time, is mental burden. In the case of nurses it results primarily from the specificity of working among sick and suffering people.

If we assume that mental burden refers to the subjective reaction of an employee to the requirements of their job, the level of this burden depends on the difficulty of a task, the impact of both the internal and the external working environment and individual capabilities.

As tiredness and mental fatigue increase, the efficiency of work drops and the performance of work requires an increased biological cost. The analyses of ergonomics at workplaces explain why it is required to ensure safe and convenient working conditions for employees. The obtained results should facilitate the introduction of organizational changes to health care centres. A complex assessment of occupational burden is not always possible. In this paper it was narrowed to one factor constituting a mental component.

The objective of this paper was to assess the mental fatigue of nursing personnel on the basis of their subjective feeling of fatigue.

Only one indicator was analysed in the study, namely the activeness of nurses working on two or three shift schedules at two clinical departments. To measure mental fatigue one of the available scales was used – “the Japanese questionnaire”. In total 108 subjective ratings of fatigue were obtained.

The obtained results allow to state that the overall decrease of activeness was between small and medium. On the 12-hour shift schedule this decrease amounted to 29.34% (Cardiology) and 34.77% (Surgery), whereas on the 8-hour shift schedule it was 24.58 and 17.36%

Key words: occupational burn-out syndrome, mental burden, nurse

Czynnikiem charakteryzującym pracę i warunki jej wykonywania, który jednocześnie wpływa na uciążliwość, jest między innymi obciążenie psychiczne. W przypadku pielęgniarek wynika ono przede wszystkim ze specyfiki pracy wśród ludzi chorych i cierpiących. Jeżeli przyjmiemy, że obciążenie psychiczne odnosi się do subiektywnej reakcji pracownika na wymagania pracy, to jego wielkość zależy od trudności zadania, oddziaływania środowiska wewnętrznego i zewnętrznego oraz indywidualnych możliwości. Przy wzroście zmęczenia, znużenia psychicznego obniża się wydajność pracy, a jej wykonanie wiąże się ze zwiększonym kosztem biologicznym. Przeprowadzanie na stanowiskach pracy analiz ergonomicznych tłumaczy konieczność zapewnienia pracownikom bezpiecznych i nieuciążliwych warunków pracy. Otrzymywane wyniki badań powinny ułatwiać wprowadzenie zmian organizacyjnych w zakładach opieki zdrowotnej. Nie zawsze możliwa jest kompleksowa ocena obciążenia pracą zawodową. W niniejszym artykule ograniczono ją do wybranego elementu w zakresie komponentu psychicznego.

Celem pracy była ocena obciążenia psychicznego na pielęgniarskich stanowiskach pracy na podstawie subiektywnego odczucia zmęczenia.

Badania polegały na analizie tylko jednego wskaźnika, a mianowicie aktywności pielęgniarek zatrudnionych w systemie pracy dwu- i trzymianowym w dwóch oddziałach klinicznych. Do pomiaru psychicznego obciążenia pracą wykorzystano jedną ze skal – „kwestionariusz japoński”. W sumie uzyskano 108 subiektywnych ocen poczucia zmęczenia.

Otrzymane wyniki pozwalają stwierdzić, że ogólny spadek aktywności był na pograniczu małego i średniego. W systemie 12-godzinnym wynosił 29,34% (kardiologia) oraz 34,77% (chirurgia), zaś w 8-godzinnym odpowiednio 24,58 i 17,36%.

Słowa kluczowe: zespół wypalenia zawodowego, obciążenie psychiczne, pielęgniarka

Profilaktyka schorzeń narządu ruchu u pielęgniarek i położnych – analiza realizacji projektu przeprowadzonego od lipca 2005 r. do czerwca 2006 r. przez Stowarzyszenie OAZA w Ostrołęce

Prophylaxis of motion organs' disorders of nurses and midwives'. The analysis of the implementation of the project carried out from July 2005 to June 2006 by the OAZA Association in Ostroleka

ALICJA PALCZEWSKA^{1/}, IWONA KLUCZEK^{2/}, ROBERT ZIELIŃSKI^{3/}

^{1/} Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego, Akademia Medyczna w Warszawie

^{2/} Zakład Podstaw Pielęgniarstwa, Akademia Medyczna w Warszawie

^{3/} Zakład Rehabilitacji, Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Ostrołęce

The aim of the work was to gain the improvement of health and physical condition of thirty nurses and midwives from Ostroleka in the field of changes in motion organs, which appeared as the result of active working.

During the realization of this project the occurrence of pain ailments were stated, which have been present for several years and which are closely connected with the character of the work. After establishing the clinical diagnosis, the treatment process, including diagnostics, pharmacotherapy, rehabilitation procedures and kinesitherapy, was entered. The participants of the project were satisfied with rapid diagnostics and rehabilitation.

The realization of this project contributed to obtaining considerable recovery of the people participating in it. The nurses and the midwives, the receivers of preventive activities, acquired the new knowledge and skills in the range of moving bedridden patients. The results of a questionnaire show that the nurses and the midwives were motivated to take up further prophylactic actions to strengthen their health.

Key words: prevention, motion organs

Celem pracy było uzyskanie poprawy stanu zdrowia i kondycji fizycznej 30 pielęgniarek i położnych z Ostrołęki w zakresie zdiagnozowanych zmian narządu ruchu, które powstały w wyniku aktywnej pracy zawodowej.

Podczas realizacji projektu, stwierdzono występowanie dolegliwości bólowych ze strony narządu ruchu u większości uczestników programu, które utrzymują się od kilku lat i są ściśle związane z charakterem pracy. Po ustaleniu rozpoznań klinicznych, wdrożono proces leczenia obejmujący diagnostykę, farmakoterapię, zabiegi rehabilitacyjne i kinezyterapię. Uczestnicy projektu zadowoleni byli z szybkiej diagnostyki i rehabilitacji.

Realizacja programu przyczyniła się do uzyskania znacznej poprawy stanu zdrowia osób uczestniczących w projekcie. Pielęgniarki i położne, odbiorcy działań profilaktycznych, zdobyły nową wiedzę i umiejętności w zakresie przemieszczania obłożnie chorych pacjentów. Wyniki badań ankietowych wskazują, że pielęgniarki i położne zostały zmotywowane do podejmowania dalszych działań profilaktycznych w umacnianiu własnego zdrowia.

Słowa kluczowe: profilaktyka, narząd ruchu

Zagrożenia zawodowe pielęgniarek, położnych i lekarzy w środowisku pracy – doniesienie wstępne

Occupational hazards for nurses, midwives and doctors – preliminary report

KRYSTYNA KOWALCZUK, ELŻBIETA KRAJEWSKA-KUŁAK, BARBARA JANKOWIAK, KRYSTYNA KLIMASZEWSKA, HANNA ROLKA, DOROTA KONDIOR

Zakład Pielęgniarstwa Ogólnego, Akademia Medyczna w Białymstoku

Representatives of medical professions by virtue of performed duties are situated into to danger zone of many harmful, dangerous and psychosocial hazards. Nurses, midwives and doctors do not represent sufficient knowledge about influence intensity of above factors for health.

Employers and employees health protection organizations in Poland started to analyze hazards from social environment only a few years ago. Interpersonal contacts are sources of aggression and violence in workplace.

Evaluation of occupational hazards in medical staff environment

The research was conducted in group of 300 medical employee (doctors, nurses, midwives) working in opened and closed medical institutions in Podlaski region. In work to evaluate the occupational hazards was used the questionnaire which was formulated specially for this research.

In correlation to profession and harmful factor, from 5 to 95% of respondents pointed hazards in their workplace. Workplace as a source of profession disease was pointed by 40% of nurses, 35% of midwives and 70% of doctors. The most popular disease among nurses (76%) and midwives (56%) was allergy and lumbar pains among doctors (70%).

The majority of respondents pointed aggression in their workplace (nurses and midwives – 80%, doctors 70%). Threat was the most common aggression form among doctors (75%) and fright among nurses and midwives (95%). All respondents pointed lack of monitoring system of occupational hazards.

Advisable are researches and implementation of occupational hazards monitoring system and prevention programs.

Key words: occupational hazards, harmful factors, aggression, nurse, midwife, doctor

Przedstawiciele zawodów medycznych z racji wykonywanych obowiązków, ryzyka kontaktu z czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi oraz obciążeniami psychospołecznymi związanymi ze sposobem wykonywanej pracy narażeni są na szereg zagrożeń zawodowych. Sytuację pogarsza słaba znajomość wśród personelu medycznego intensywności oddziaływań powyższych czynników na zdrowie.

W Polsce dopiero od kilku lat pracodawcy oraz organizacje zajmujące się ochroną zdrowia pracowników zaczęły analizować różnego typu zagrożenia pochodzące ze środowiska społecznego. Jednym z zagrożeń wynikających z kontaktów interpersonalnych jest przemoc i agresja w środowisku pracy.

Celem pracy była ocena występowania zagrożeń zawodowych wśród pracowników medycznych.

Badania przeprowadzono w grupie 300 pracowników medycznych (lekarze, pielęgniarki, położne) pracujących w otwartych i zamkniętych placówkach medycznych na terenie woj. podlaskiego. W pracy wykorzystano opracowany dla potrzeb niniejszych badań kwestionariusz do oceny zagrożeń zawodowych występujących w miejscu pracy.

W zależności od zawodu i czynnika szkodliwego 5 do 95% ankietowanych stwierdziło istnienie zagrożeń w miejscu pracy. Miejsce pracy jako źródło rozwoju chorób zawodowych wskazało 40% pielęgniarek, 35% położnych i aż 70% lekarzy. Największą uciążliwością dla pielęgniarek (76%) i położnych (56%) były alergie, a dla lekarzy (70%) bóle w okolicy lędźwiowo-krzyżowej.

Zdecydowana większość ankietowanych twierdziła, że w swoim miejscu pracy narażona jest na występowanie agresji (pielęgniarki i położne po 80%, lekarze 70%). Najczęstszymi formami agresji były pogróżki wobec lekarzy (75%) i zastraszanie pielęgniarek i położnych (95%).

Wszyscy ankietowani stwierdzili brak monitorowania zagrożeń na poszczególnych stanowiskach pracy.

Celowe wydaje się prowadzenie badań i wprowadzenie systemu monitorowania powyższych zagrożeń w miejscu pracy oraz wdrożenie programów profilaktycznych.

Słowa kluczowe: zagrożenia zawodowe, czynniki szkodliwe, agresja, pielęgniarka, położna, lekarz

Obciążenie kręgosłupa – zawodowe zagrożenie zdrowia pielęgniarek

Strain on the spine – professional threat to nurses' health

ZOFIA SIENKIEWICZ, TERESA PASZEK, IRENA WROŃSKA

Zakład Pielęgniarstwa Społecznego, Wydział Nauki o Zdrowiu, Akademia Medyczna w Warszawie

Professional threats to nurses' health are serious medical and social problems. Nurses while conducting professional activities are exposed to strain on the spine which results in aversion towards work, discomfort and often back aches.

The aim of the research was to investigate correlation between strain on the spine, work place and years spent in work.

Research was carried out on a group of 937 nurses working in health care units in the Warsaw district area. Research was conducted using the method of diagnostic survey and as a research tool a questionnaire sheet including 70 questions divided into 6 categories was used. Research was carried out voluntarily and anonymously.

The case study confirmed earlier hypotheses that strain on skeleton and muscles, non psychological and constrained body positions in relation to years worked in profession have significantly statistical correlation on a level of 0,05, $\chi^2=16,768$. Strain on the spine is also dependent upon ward in which nurses work and upon characteristic of executed work. 79% of tested people fears of degenerative changes of the spinal column. Health problems that are connected to lower back pain are reported by 61% of nurses. 67% of ward nurses and 79% of scrub nurses, more often than departmental nurses and these working in other basic and specialised units, complain about pain symptoms after duty. The greatest strain placed on the spine affects tested nurses working in gastrology ward (74%), internal medicine ward and neurology ward (70%).

Strain on the spine is a serious issue as it creates a vast number of health problems which results in decreasing the work quality.

Key words: threats to nurses' health, strain on the spine

Zawodowe zagrożenia zdrowia są poważnym problemem medycznym i społecznym. Pielęgniarki podczas wykonywania zadań zawodowych narażone są na obciążenie kręgosłupa, powodujące niechęć do pracy, dyskomfort i częste bóle.

Celem była próba poszukiwania zależności związanych z obciążeniem kręgosłupa między miejscem wykonywania zadań zawodowych a latami pracy.

Badania przeprowadzono wśród 937 pielęgniarek zatrudnionych w placówkach ochrony zdrowia na terenie woj. mazowieckiego. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety zawierający 70 pytań, pogrupowanych w 6 kategorii. Badania przeprowadzono dobrowolnie i anonimowo.

Badania potwierdziły wcześniejsze hipotezy, że nadmierne obciążenie kośćca i mięśni, niefizjologiczne i przymusowe pozycje ciała, w stosunku do przepracowanych lat pracy, mają istotnie statystyczną zależność na poziomie 0,05, $\chi^2=16,768$. Obciążenie kręgosłupa jest również zależne od oddziały, w którym pracują pielęgniarki i charakteru wykonywanej pracy. Zmian zwyrodnieniowych kręgosłupa obawia się 79% badanych pielęgniarek. Problemy zdrowotne związane z bólem kręgosłupa w odcinku lędźwiowym odczuwa 61%. Pielęgniarki pracujące na odcinku – 67% i instrumentariuszki – 79% badanych, częściej niż oddziałowe i pielęgniarki pracujące na innych oddziałach podstawowych i specjalistycznych odczuwają dolegliwości bólowe po dyżurze. Największe obciążenie kręgosłupa występuje u badanych pielęgniarek na oddziale: gastrologicznym – 74%, internistycznym, neurologicznym – 70%.

Obciążenie kręgosłupa stanowi poważne zagrożenie, powoduje powstanie różnorodnych problemów zdrowotnych i przyczynia się do obniżenia jakości pracy.

Słowa kluczowe: zagrożenia zdrowia pielęgniarek, obciążenie kręgosłupa

Sytuacje trudne występujące w pracy pielęgniarek oddziału internistycznego

Difficult situations which are found in professional work of nurses of internal ward

HANNA ROLKA^{1/}, ELŻBIETA KRAJEWSKA-KUŁAK^{1/}, MAREK SZCZEPAŃSKI^{2/}, BEATA OLSZEWSKA^{3/}, BARBARA JANKOWIAK^{1/}, ANNA BARANOWSKA^{1/}, BEATA KOWALEWSKA^{1/}, JOANNA CHILIŃSKA^{1/}, ANNA GOŁĘBIEWSKA^{1/}, KRYSZYNA WRÓBLEWSKA^{1/}, KRYSZYNA KOWALCZUK^{1/}, KRYSZYNA KLIMASZEWSKA^{1/}, KATARZYNA KRAJEWSKA^{1/}

^{1/} Instytut Pielęgniarstwa, Państwowa Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Informatyki w Łomży

^{2/} Klinika Neonatologii, Akademia Medyczna w Białymstoku

^{3/} Szpital Ogólny w Grajewie

A difficult situation appears when there is the lack of balance between the needs and tasks, and the ways and circumstances of their realization. Difficult situations evoke stress and unpleasant emotional conditions, especially the feeling of intensive fear. The fear accompanying a difficult situation is the sign of danger and threat. The existing of difficult situations in the contacts between people is unavoidable and is a normal part of social life.

The evaluation of frequency of difficult situations appearing which are found in the professional work of nurses of internal ward, and recognizing the causes provoking difficult situations, and presenting the ways of coping with difficult situations preferred by nurses.

Researches were carried out in General Hospital in Grajewo, in December 2006. The group of 32 nurses employed in Internal Ward were surveyed.

It was shown that during their work nurses most often experience conflict situations concerning interpersonal conflicts (62.5%) and situations which are connected with the fear (21.8%) experienced during patients care. There is a small group of the surveyed (15.6%) consider personal conflicts as a difficult situation. The main reason of difficult situations appearing is the existing state of stress during performing the normal tasks at work which are connected with external factors in the place of work.

The most common difficult situations in the workplace of nurses of internal ward are nurse – doctor, and nurse – nurse conflict situations. Stress connected with work is the most important cause of difficult situations. The factors causing stress concern the specificity of realized tasks and the system of payment. Nurses employed in the internal ward use varied techniques helping to cope with a difficult situation and emotional tension. There is a necessity of promoting anti-stress programs, whose aim is to create or strengthen the possessed abilities to deal with one another, especially the ability to speak and listen.

Key words: difficult situation, stress

Sytuacja trudna ma miejsce, gdy dochodzi do zaburzenia równowagi między potrzebami i zadaniami a sposobami i warunkami ich realizacji. Sytuacje trudne wywołują stres oraz przykre stany emocjonalne, szczególnie odczuwanie lęku o dużym stopniu nasilenia. Lęk towarzyszący sytuacji trudnej, gdy jednostka nie jest w stanie jest sygnałem niebezpieczeństwa i zagrożenia. Występowanie sytuacji trudnych w kontaktach między ludźmi jest nieuniknione i stanowi normalną część życia społecznego.

Celem pracy była ocena częstości występowania sytuacji trudnych występujących w pracy zawodowej pielęgniarek oddziału internistycznego oraz rozpoznanie przyczyn wywołujących sytuacje trudne i przedstawienie preferowanych przez pielęgniarki sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Badania przeprowadzono w Szpitalu Ogólnym w Grajewie w miesiącu grudniu 2006 r. Badaniem objęto grupę 32 pielęgniarek zatrudnionych w Oddziale Wewnętrznym.

Wykazano, że najczęściej podczas pracy pielęgniarki doświadczają sytuacji konfliktowych związanych z konfliktami interpersonalnymi (62,5%) oraz sytuacje, które związane są z przeżywanym lękiem (21,8%) podczas opieki nad pacjentami. Nieliczna grupa badanych (15,6%) ocenia konflikty osobiste jako sytuację trudną. Głównym źródłem powstawania sytuacji trudnych jest występujący stan stresu podczas wykonywania zadań w pracy związanej z występowaniem zewnętrznych czynników w miejscu pracy.

Najczęściej pojawiającymi się sytuacjami trudnymi w środowisku pracy pielęgniarek oddziału internistycznego są sytuacje konfliktowe w relacji pielęgniarka – lekarz, pielęgniarka – pielęgniarka. Stres związany z pracą jest najistotniejszą przyczyną powstania sytuacji trudnych. Czynniki stresogenne odnoszą się do specyfiki realizowanych zadań oraz systemu wynagrodzenia. Pielęgniarki zatrudnione w oddziale internistycznym stosują zróżnicowane techniki radzenia sobie z sytuacją trudną i napięciem emocjonalnym. Istnieje konieczność promowania programów antystresowych mających na celu wykształcenie lub umocnienie posiadanych umiejętności postępowania wobec siebie nawzajem, a szczególnie zdolności słuchania i mówienia.

Słowa kluczowe: sytuacje trudne, stres

Ocena relacji interpersonalnych w grupie zawodowej pielęgniarka – lekarz

Evaluation of interpersonal relations in the nurse – doctor professional group

AGNIESZKA BIELEMIUK^{1,2/}, BARBARA JANKOWIAK^{2/}, ELŻBIETA KRAJEWSKA-KUŁAK^{2/}, RENATA M. CHMURA^{1,2/}, MAŁGORZATA TRANKOWSKA^{1/}, BOŻENA SAMUJŁO^{1/}, TERESA KRYSIAK^{1/}

^{1/} SP ZOZ, Wojewódzki Szpital Zespolony im. J. Śniadeckiego w Białymstoku

^{2/} Zakład Pielęgniarstwa Ogólnego, Akademia Medyczna w Białymstoku

People communicate in order to express their thoughts, emotions and feelings, as well as views and needs. They share acquired information, discuss their opinions and perform tasks together. In social life there are many situations which allow an individual to communicate with others for a long time. Such situations include participation in different social groups.

The objective of the work was to determine interpersonal relations in the professional groups of nurses and doctors, identify factors having an influence on the quality of relations between these groups and determine the impact of job seniority on interpersonal relations between them.

The study was conducted in July 2006 in the SP ZOZ [Independent Public Health Service Administration] J. Śniadecki Provincial United Hospital in Białystok.

The studied group consisted of 50 nurses and 50 doctors. The research tools were two survey questionnaires prepared by the authors of this paper, each of them consisting of 37 questions grouped in the following areas: the assessment of interpersonal relations between investigated professional groups, features of nonverbal communication influencing the quality of relations and determination of the level of satisfaction with mutual cooperation in the surveyed group.

Members of both professional groups regarded interpersonal relations between them as good (66%) According to nurses and doctors (70%) the quality of relations between them is influenced by the period of cooperation. Among medical staff, both nurses (58%) and doctors (74%), the highest number of answers concerned cooperation as a characteristics determining mutual relations. The respondents pointed out conscientiousness (58%) as a quality having a positive impact on interpersonal relations, whereas maliciousness was considered to have a negative influence together 65 the respondents.

The group of nurses and doctors assessed interpersonal relations between them as good.

The most of the medical staff reported that there is a relation between them based on cooperation and mutual respect.

According to respondents the quality of relations between them is influenced by the period of cooperation.

The group of nurses and doctors regarded conscientiousness as a quality having a positive impact on interpersonal relations between them, whereas maliciousness was considered to have a negative influence.

Among the features of the physical appearance which have an influence on the quality of the interpersonal relations medical staff indicated pleasant facial expression, well-groomed outlook and tidy clothing.

Key words: nurse, doctor, interpersonal relations

Ludzie porozumiewają się ze sobą, aby wyrazić swoje myśli, emocje oraz odczucia, przekonania i pragnienia. Wymieniają posiadane informacje, uzgadniają poglądy oraz wykonują wspólnie zadania. W życiu społecznym ludzi istnieje wiele sytuacji, które pozwalają jednostce na długotrwałe komunikowanie się. Takie sytuacje, to m.in. uczestnictwo w różnych grupach społecznych.

Celem pracy było określenie relacji interpersonalnych w grupie zawodowej pielęgniarka – lekarz, zidentyfikowanie czynników wpływających na jakość relacji pomiędzy tymi grupami oraz określenie wpływu stażu zawodowego na relacje interpersonalne w grupie zawodowej pielęgniarka – lekarz.

Badania przeprowadzono w czerwcu 2006 r. w SP ZOZ Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. Jędrzeja Śniadeckiego w Białymstoku.

Grupę badawczą stanowiło 50 pielęgniarek oraz 50 lekarzy. Narzędziem badawczym były dwa kwestionariusze własnej konstrukcji, każdy składające się z 37 pytań, które uszeregowano w zakresy dotyczące: oceny relacji interpersonalnych zachodzących pomiędzy badanymi grupami zawodowymi, cech komunikacji pozawerbalnej wpływające na jakość relacji oraz dokonywały określenia stopnia zadowolenia ze wzajemnej współpracy badanych.

Członkowie obu grup zawodowych w 66% określili zachodzące relacje interpersonalne w stopniu dobrym. Zdaniem pracowników (70%) na jakość relacji pomiędzy nimi wpływ ma długość okresu pracy razem. Wśród pracowników medycznych, zarówno pielęgniarek (58%), jak i lekarzy (74%) najczęściej odpowiedzi dotyczyło współpracy, jako cechy określającej wzajemne relacje. Badani wskazali w 58% sumiennosc, jako cechę o pozytywnym wpływie na relacje, natomiast złośliwość była negatywną cechą, a łącznie wymieniło ją 65 respondentów

Grupa pielęgniarek i lekarzy oceniła relacje interpersonalne pomiędzy nimi w stopniu dobrym. Większość personelu medycznego podała, że łączy ich współpraca oraz wzajemny szacunek. Zdaniem pracowników na jakość relacji pomiędzy nimi wpływ ma długość okresu pracy razem. Grupa pielęgniarek i lekarzy określiła, że cechą pozytywnie wpływającą na jakość relacji interpersonalnych pomiędzy nimi jest sumiennosc, natomiast negatywną złośliwość. Wśród cech wyglądu fizycznego mających wpływ na jakość relacji interpersonalnych pracownicy medyczni najczęściej wskazywali miły wyraz twarzy, zadbane wygląd i schludny ubiór.

Słowa kluczowe: pielęgniarka, lekarz, relacje interpersonalne

Narażenie lekarzy na agresję w miejscu pracy

Exposure the doctors to aggression in the workplace

BARBARA JANKOWIAK, KRYSZYNA KOWALCZUK, ELŻBIETA KRAJEWSKA-KUŁAK, MATYLDA SIERAKOWSKA, JOLANTA LEWKO, KRYSZYNA KLIMASZEWSKA

Zakład Pielęgniarstwa Ogólnego, Akademia Medyczna w Białymstoku

Workplace violence, irrespective of its intensity, is one of the most serious psycho-social threats in work environment. In Poland, this problem has gained interest during the last few years, which results in the analysis of its sources and consequences. The research conducted in Europe and America indicates that workplace aggression has numerous negative effects on the worker and the institution.

To evaluate the frequency, source and type of aggression towards doctors, depending on their place of work and position.

The study was conducted among 501 doctors from the area of Podlaskie voivodship. To evaluate the level and type of aggression towards doctors in their workplace we used a questionnaire prepared for the needs of this study by modifying the questionnaire "The frequency and consequences of exposing nurses to workplace aggression", which had been drafted by the Institute of Labour Medicine in Lodz. The results were analysed with the application of the χ^2 test and the Kruskal-Wallis test.

The most common form of aggression was voice raising, which happened to 80% of doctors employed in inpatient medical centres and 91% doctors from outpatient centres. More than a half of the subjects have heard threats from their patients. Verbal aggression from doctors' superiors happened most often in surgery wards (48%), neurology wards (40%), admission rooms (33%). The causes of aggression most often quoted by doctors include: staff shortages (9%), stress – tiredness (9%).

Workplace aggression towards doctors may be inflicted both by patients and colleagues. The aggression in the medical environment can take on different forms and create a threat in the workplace. Doctors working in hospital wards (psychiatry, surgery, neurology) are the ones who are the most exposed to aggression.

Key words: aggression, stress, mobbing, doctor

Przemoc w miejscu pracy niezależnie od jej natężenia stanowi jedno z poważniejszych zagrożeń psychospołecznych w środowisku pracy. W Polsce zaczęto interesować się tym problemem w ostatnich latach analizując jego źródła i konsekwencje. Badania przeprowadzone w Europie i Ameryce wskazują, iż agresja w miejscu pracy prowadzi do wielu niekorzystnych zjawisk dotyczących pracownika i organizacji.

Celem pracy było oszacowanie częstości, źródeł i typu agresji wobec lekarzy w zależności od miejsca pracy i stanowiska.

Badania przeprowadzono wśród 501 lekarzy z terenu woj. podlaskiego. W pracy wykorzystano kwestionariusz do oceny stopnia i rodzaju agresji wobec lekarzy w miejscu ich pracy, który przygotowano dla potrzeb niniejszych badań poprzez modyfikację kwestionariusza „Częstości i konsekwencje narażenia pielęgniarek na agresję w miejscu pracy” opracowanego przez Instytut Medycyny Pracy w Łodzi. Wyniki opracowano z zastosowaniem testu χ^2 i testu Kruskala-Wallisa.

Najczęstszą formą agresji było podniesienie głosu i dotyczyło to 80% lekarzy pracujących w placówkach zamkniętej opieki zdrowotnej i 91% z otwartej opieki zdrowotnej. Ponad połowa ankietowanych spotkała się z używaniem pogroźek ze strony pacjentów. Najczęściej do agresji słownej ze strony przełożonych lekarzy dochodziło na oddziale chirurgicznym (48%), neurologii (40%), izbach przyjęć (33%). Jako przyczynę agresji lekarze najczęściej wymieniali: zbyt małą ilość personelu (9%), stres – zmęczenie (9%).

Sprawcami agresji wobec lekarzy w ich miejscu pracy mogą być zarówno pacjenci, jak też współpracownicy. Agresja w środowisku lekarskim może przybierać różne formy i stanowić zagrożenie w miejscu pracy. Najbardziej narażeni na agresję są lekarze pracujący na oddziałach szpitalnych (psychiatria, chirurgia, neurologia).

Słowa kluczowe: agresja, stres, mobbing, lekarz

Ocena wiedzy pielęgniarek dotyczącej narażenia na zakażenie wirusami przenoszonymi drogą parenteralną

The estimate of nurses' knowledge about exposure to viruses which are transmitted by parenteral route

MAŁGORZATA J. MICHAŁEWICZ^{1/}, ELŻBIETA SZAREJKO^{1/}, BARBARA GOLONKO^{2/}, DOROTA J. KONDZIOR^{3/}

^{1/}Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. K. Dłuskiego w Białymstoku

^{2/} Podlaskie Centrum Zdrowia Publicznego w Białymstoku

^{3/} Zakład Pielęgniarstwa Ogólnego, Akademia Medyczna w Białymstoku

The work of medical attendants creates the danger of infection of over 20 pathogens which are transmitted by parenteral route. Hepatitis virus B and C and human acquired immunodeficiency virus (HIV) create the major danger. Direct induction of infected biological material is the most frequent reason.

The aim of the study was the evaluation of consciousness of the medium medical attendants concerning with the exposure for the infection and necessity broadening of the nurses' knowledge in the range of parenteral infections.

In the examined group, 90% of nurses use protective gloves and 42% use protective aprons. Almost the all nurses expressed the willing of the attendance in the training concerned with the exposure on the infections in the work.

Specificity of the work, practice and education have no influence on the frequency of occupational exposures on the potentially infectious biological material. The nurses are the professional group with big necessity of self-education, eager to participate in trainings and courses.

Key words: parenteral infections, nurses, prevention

Praca personelu medycznego stwarza zagrożenie zakażenia ponad 20 patogenami przenoszonymi drogą parenteralną. Najpoważniejsze zagrożenie stwarzają wirus zapalenia wątroby typu B i C oraz ludzki wirus upośledzenia odporności HIV. Najczęstszą przyczyną jest bezpośrednie wprowadzenie zakażonego materiału biologicznego.

Celem pracy była ocena świadomości średniego personelu medycznego dotyczącej narażenia na zakażenie oraz potrzeba pogłębiania wiedzy pielęgniarek w zakresie profilaktyki zakażeń parenteralnych.

W badanej grupie 90% pielęgniarek stosuje rękawice ochronne, fartuchy ochronne 42%. Chęć udziału w szkoleniu dotyczącym narażenia na zakażenia w pracy wyraziły prawie wszystkie pielęgniarki.

Specyfika pracy, staż pracy i wykształcenie nie wpływa na częstość ekspozycji zawodowych na materiał biologiczny potencjalnie zakaźny. Pielęgniarki są grupą zawodową z dużą potrzebą samokształcenia, chętne do udziału w szkoleniach i kursach.

Słowa kluczowe: infekcje parenteralne, pielęgniarki, profilaktyka

Strategie zwalczania stresu występujące wśród studentów

Strategies of coping with stress among students

JULIA SAWICKA, IWONA JAROCKA, GRAŻYNA KOBUS, KATARZYNA SNARSKA, GRAŻYNA JURKOWSKA

Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego, Akademia Medyczna w Białymstoku

Stress is a general state of an organism, which takes form of a syndrome of non-specific changes being the sum of all adaptive processes in the body. It is induced by potent external and internal stimuli defined as stressors. Stress is characterized by increased emotional tension and usually leads to the general mobilization of the organism's strengths.

Strategies of stress elimination consist in prevention of threats caused by various stressors.

The aim of the study was to define strategies of coping with stress most frequently found among students.

The study was carried among 187 external students of the Faculty of Nursing and Public Health of Medical University of Białystok. The mean age of the surveyed equalled 34.3 (± 15.7) years. A standardized questionnaire evaluating the strategies of coping with stress was used in the study. The questionnaire contained 35 closed questions in 7 groups of statements characterizing various methods of stress management: a style concentrated on solving problems, compensation and involvement in other activities, ignoring the significance of the problem, relying on authorities and searching for support, expressing negative emotions, creating a positive attitude, referring to religion.

Relying on authorities and searching for support (42.2%), and the style concentrated on solving problems (40.6%) were found to be predominant among the study students.

The study population of students of Nursing Faculty demonstrated the most constructive strategies of stress elimination.

Key words: stress, strategies of coping with stress, students

Stres jest stanem organizmu przejawiającym się zespołem nieswoistych zmian będących sumą procesów przystosowawczych zachodzących w ustroju. Jest on wywoływany przez silnie działające bodźce zewnętrzne i wewnętrzne określane stresorami. Stres charakteryzuje się wzrostem napięcia emocjonalnego i prowadzi zazwyczaj do ogólnej mobilizacji sił organizmu.

Strategie zwalczania stresu polegają na podejmowaniu działań umożliwiających przeciwdziałanie zagrożeniom wywołanym przez różnego rodzaju stresory.

Celem badań było poznanie, najczęściej występujących sposobów radzenia ze stresem wśród studentów.

Badania przeprowadzono w grupie 187 studentów studiów zaocznych Wydziału Pielęgniarstwa i Ochrony Zdrowia Akademii Medycznej w Białymstoku. Średnia wieku ankietowanych wynosiła 34,3 $\pm$ 15,7 lat. W badaniu zastosowano standaryzowaną ankietę oceniającą różne style radzenia ze stresem. Kwestionariusz zawierał 35 zamkniętych pytań w siedmiu grupach twierdzeń charakteryzujących różne metody postępowania: styl skoncentrowany na rozwiązywaniu problemów; kompensacja i angażowanie się w inną działalność; ignorowanie wagi problemu; oparcie w autorytetach i poszukiwanie wsparcia; wyrażanie negatywnych emocji; budowanie pozytywnego nastawienia; odwoływanie się do religii.

Wśród badanych studentów za dominujące strategie radzenia ze stresem uznano oparcie w autorytetach i poszukiwanie wsparcia (42,2%), oraz styl skoncentrowany na rozwiązywaniu problemów (40,6%).

Badana populacja studentów pielęgniarstwa prezentuje najbardziej konstruktywne style zwalczania stresu.

Słowa kluczowe: stres, style radzenia sobie ze stresem, studenci